

4 / 2012 DECEMBER

social forskning

LÆS BL.A:

**VI FORHOLDER OS IKKE TIL
RACISME OG DISKRIMINATION**

**ULYKKERNE I STALDEN
STARTER I HJEMMET**

**SOCIALE KLASSER OG SOCIAL ARV
– STOR STÅHEJ FOR INGENTING?**

SFi

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

NYT FRA SFI

INDHOLD

- 3** Forsker: Praksis må blive bedre til at samle viden om aktivering af de svageste
- 4** Behov for nye mål for arbejdsmarkedspartnere
- 5** Forskningsoversigt giver inspiration til fastholdelse
- 6** God seniorpolitik kræver gode metoder
- 7** Handicappedes hverdagsforhindringer under lup
- 8** Sociale klasser og social arv – stor ståhej for ingenting?
- 10** SFI ser på årsagerne til social arv
- 11** "Har du brug for at komme på toilettet, kære?"
- 12** Vi forholder os undvigende til fænomenerne racisme og diskrimination
- 14** Lighedsideologi skjuler diskrimination i folkeskolen
- 15** Østarbejdere i dansk 'ingenmandsland' er sårbare over for diskrimination
- 15** Er det diskrimination – eller er de bare overfølsomme?
- 16** Ulykkerne i stalden starter i hjemmet
- 17** GPS i traktoren og legetøj til grisene
- 18** Unge har brug for et trygt rum at forlade
- 19** Et nydelsesfuldt 'time out'
- 20** Ny undersøgelse om folkeskolen

KRONIKKEN

side 12

side 17

social forskning

4 / 2012 DECEMBER

SFI

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

Hertuf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Telefon 33 48 08 00
Fax 33 48 08 33
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Social Forskning udgives af
SFI – Det Nationale Forskningscenter for
Velfærd for at orientere om resultaterne af
centrets arbejde.

REDAKTION:
Ulla Haahr (ansvarshavende)
Carsten Wulff
Mads Andersen Høg
Trine Jørgensen

ABONNEMENT:
Social Forskning er gratis og udkommer
med fire ordinære numre om året.
Abonnement på de ordinære numre kan
tegnes ved henvendelse til centret eller
på www.sfi.dk. Bladet kan frit kopieres.
Elektronisk abonnement kan tegnes på
www.sfi.dk

GRAFISK DESIGN: Hedda Bank mdd
FOTOS: POLFOTO (Forsiden, side 7, 8, 12,
13, 19, 20), Michael Daugaard (side 3 og 4),
Ole Bo Jensen (side 5 og 6), Martin Sylvest
(side 10), Jesper Munk Jakobsen (side 17)
OPLAG: 5.700
ISSN-NR. 0903-7535
TRYK: Rosendahls Schultzgrafisk

Forsker: Praksis må blive bedre til at samle viden om aktivering af de svageste

Omkring 100.000 ikke-arbejdsmarkedssparate kontanthjælpsmodtagere bliver i dag sendt i diverse aktiveringstilbud, uden at sagsbehandlere ved, hvad de får ud af det, viser SFI-rapport. Der er et stort behov for, at de mange aktører og jobcentrene får fokus på at evaluere og opsamle viden om det enkelte kontanthjælpsforløb, mener forskeren bag rapporten.

AF ULLA HAAHR

Weibel, K. & M.B. Madsen: *Delt viden. Aktiveringsindsatsen for ikke-arbejdsmarkedssparate kontanthjælpsmodtagere*. SFI 12:23, ISBN: 978-87-7119-117-2, kr. 150,-

Den helt store udfordring for sagsbehandleren på jobcentret er at skabe en rød tråd i aktiveringen af kontanthjælpsmodtageren. For selvom aktiveringen er forankret i de kommunale jobcentre, foregår aktiveringstilbud ude blandt en lang række private og kommunale aktører. Det giver store udfordringer, viser den nye rapport om aktivering af de svageste kontanthjælpsmodtagere.

"Den enkelte sagsbehandler har meget dårlige forudsætninger for at vide, hvad der sker ude i det enkelte aktiveringstilbud, hvad der reelt kommer ud af det. Er der sket positiv udvikling, er der sket tilbageskridt, eller står det bare i stampe," siger seniorforsker Mikkel Bo Madsen, der står bag undersøgelsen.

Fx er det meget svært for sagsbehandlere at holde sig opdateret om den enkelte sagsbehandlers konkrete situation, for der er ikke tid til at komme godt rundt om de forskellige problemer ved de sjældne og korte samtaler, der reelt er mulighed for.

EVALUERING EFTERLYSES

Der er brug for at få skabt nye kilder til systematisk vidensopsamling, så sagsbehandleren kan blive klædt ordentlig på, mener Mikkel Bo Madsen.

"Der er behov for at få aktiveret alle de kilder til ny viden, som man overhovedet kan. I dag sker der ifølge vores undersøgelse ingen systematisk evaluering af indsætterne i kommunerne. Og kommunikationen mellem jobcenter-sagsbehandlere og det enkelte aktiveringssted foregår på en skematisk facon uden mulighed for reel dialog."

BEHOV FOR AT GENTÆNKE SYSTEMET

Man bør derfor overveje at gentænke hele organiseringen af indsatsen. Så dem, der koordinerer, kan få adgang til at vide det, de har behov for at vide for at sende kontanthjælpsmodtageren videre i den rette aktivering og dermed bygge en samlet meningsfyldt indsats op.

Er det da ikke forskningens opgave at skaffe viden om indsatsers reelle effekt, kunne man spørge?

Jo, medgiver seniorforskeren. Men i dag findes der ikke meget viden om, hvad der virkelig virker, når det handler om at bringe personer med meget store problemer uden for arbejdsmarkedet i beskæftigelse via aktiv arbejdsmarkedspolitik.

"Forskningen har desværre ikke mange resultater at byde på om dokumenterede effekter af indsatser, der kan få disse svageste kontanthjælpsmodtagere i job – endnu. Derfor er det helt afgørende, at man også får gjort noget ved den måde, aktiveringen bliver organiseret og gennemført på. Så den erfaring, der formentlig bliver opsamlet nogle steder, også bliver delt med andre, og der kan bygges videre på aktiveringsindsatsen."

Se interview med Mikkel Bo Madsen på www.sfi.dk/delt-viden eller scan koden

Behov for nye mål for arbejdsmarkedsparathed

Oplysninger om helbred, arbejdsevne, jobsøgning, alkoholmisbrug og psykisk sygdom kan bruges til at forudsige, om ikke-arbejdsmarkedsparate ledige vil komme tættere på arbejdsmarkedet. Det dokumenterer et netop gennemført pilotprojekt fra SFI. Og der er brug for målene, vurderer seniorforsker Henning Bjerregård Bach.

AF MADS ANDERSEN HØG

Bach, H.B: Arbejdsmarkedsparathed og selvforsøgelse, SFI 12:31, e-ISBN: 978-87-7119-133-2,

Hvis man er på kontanthjælp, og flaskerne står tæt på sofabordet, hænderne er plaget af gigt, eller en depression gør det svært at komme ud af sengen om morgenen, så kan udsigterne til at få et job være lange.

Derfor bliver mange kontanthjælpsmodtagere med fx dårligt helbred, psykiske problemer, nedsat arbejdsevne eller stort alkoholforbrug vurderet som "ikke-arbejdsmarkedsparate". Men det stempel betyder ikke, at jobcentret har givet op. En meget stor del af de ikke-arbejdsmarkedsparate kontanthjælpsmodtagere deltager i forskellige former for beskæftigelsesindsatser.

ARBEJDER NÆSTEN PÅ BAR BUND

SFI-forsker Henning Bjerregård Bach har netop gennemført en pilotundersøgelse, der beskriver, hvordan man kan måle, om indsatserne for ikke-arbejdsmarkedsparate ledige gør en forskel – når man nu ikke rigtig kan måle på, om de får et job.

"Det her projekt er nødvendigt, fordi man stort set arbejder på bar bund i dag. Der er meget få holdepunkter i betragtning af, hvor meget det fylder ude i virkeligheden," forklarer seniorforskeren.

FLERE MULIGE MÅLEPUNKTER

SFI-undersøgelsen peger på flere mulige målepunkter: Kontanthjælpsmodtagers helbred, arbejdsevne, jobsøgning og eventuelle alkoholmisbrug kan alle bruges til at måle arbejdsmarkedsparathed. Pilotprojektet bygger på en enkelt måling, men hvis man bruger dem over tid, vil de kunne beskrive den udvikling, borgerne er inde i:

"Disse mål siger noget om, hvorvidt folk vil komme tilbage til ordinært arbejde eller ej. Der er en graduering i målene, så de giver også indtryk af, i hvilken retning man går så at sige. Om man er på vej mod arbejdsmarkedet, hvis man bliver hjulpet, eller om man er på vej væk fra arbejdsmarkedet," siger Henning Bjerregård Bach.

FORSKELLIGE KONSEKVENSER AF ALKOHOLMISBRUG

SFI-undersøgelsen viser altså fx, at kontanthjælpsmodtagere, som drikker over 21 genstande om ugen, er markant mindre tilbøjelige til at komme til at tjene deres egne penge, end ledige der drikker under 10 genstande om ugen. Men er det ikke selvindlysende, at alkoholforbrug siger noget om, hvorvidt man kan tage et arbejde? Ikke nødvendigvis, påpeger seniorforskeren:

"Alkoholforbrug er ikke så entydigt. Der er fx en del manuelt arbejdende, som måske især i sommermånederne har et relativt højt alkoholforbrug, selv om de arbejder. En del højere funktionærer har også et højt alkoholforbrug. Så det er ikke i sig selv nogen forhindring for at have et arbejde."

"Men alkohol kan være et særligt problem for denne gruppe, fordi de sjældent har noget på cv'et, som en arbejdsgiver tillægger betydning. Og så er det indtrykket af personen, der kan være afgørende for, om man får jobbet eller ej. Hvis arbejdsgiveren får bare et lille indtryk af, at ansøgeren har et misbrug, så vælger man nok en anden," vurderer Henning Bjerregård Bach.

MERE SYSTEMATISKE MÅLINGER

Pilotprojektet bygger på en eksisterende spørgeskemaundersøgelse blandt kontanthjælpsmodtagere. Det kræver stadig en del arbejde med at finde mere nuancerede og måske mere objektive redskaber end borgerens egen vurdering, men perspektivet er mere systematiske målinger på denne svære gruppe, fortæller Henning Bjerregård Bach:

"Der er nogle forsøg på at måle arbejdsmarkedsparathed i gang rundt omkring. Men det er noget, der foregår internt i forvaltningerne. Det er meget lokalt. Perspektivet i det her er, at man kan sætte det mere i system, så man kan få nogle mere dækkende mål på fx helbred, arbejdsevne, misbrug og psykiske lidelser. Man kan derfra lave nogle faktorer, som man i de konkrete forløb vil kunne måle på fx hvert halve år," siger han.

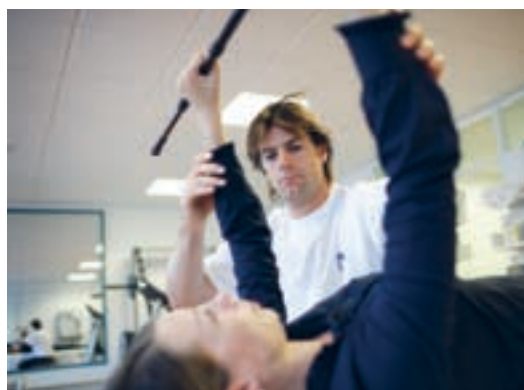
Undersøgelsen er bestilt og finansieret af Beskæftigelsesministeriet, som nu skal beslutte, hvordan de skal arbejde videre med resultaterne.

Forskningsoversigt giver inspiration til fastholdelse

Det er vanskeligt at fastslå, hvor effektivt det såkaldte Disability Management-program er til at få sygemeldte medarbejdere tilbage på arbejde. Det viser en ny forskningsoversigt fra SFI Campbell, som dog også beskriver en systematik i programmerne – og den kan danske virksomheder med fordel lade sig inspirere af, siger en af forfatterne bag oversigten.

Gensby, U., Lund, T., Kowalski, K., Saidj, M., Jørgensen, A-M.K., Filges, T., Irvin, E., Amick III, B.C., Labriola, M.: *Workplace Disability Management Programs Promoting Return to Work: A Systematic Review. Campbell Collaboration*

AF TRINE JØRGENSEN

En fast tilknyttet ergo- eller fysioterapeut på arbejdspladsen, en intern koordinator, der støtter ledelse og personaleafdeling i at holde snor i initiativer og sagsforløb, når en medarbejder sygemeldes og vender tilbage til arbejde, og et konkret tilbud om at indrette arbejdsplads, arbejdstid og opgaver sådan, at det er muligt for den sygemeldte at vende tilbage til arbejdet – det er nogle af de elementer, der går igen i det såkaldte Disability Management-koncept. Konceptet består af en række værktøjer og metoder, som en virksomhedsledelse kan tage i brug for at hjælpe syge og tilskadede medarbejdere tilbage på arbejdspladsen. Disability Management har været udbredt i særligt USA og Canada siden 1980'erne.

Hos SFI Campbell har man netop udgivet en systematisk forskningsoversigt, der gennemgår 13 programevalueringer af konceptet, som det bruges i forskellige brancher i USA og Canada. Formålet med oversigten er at fastslå, om der kan måles en effekt af indsatserne i de Disability Management-programmer, som virksomheder tilbyder deres medarbejdere.

INGEN MÅLBAR EFFEKT – MEN GOD VÆRKTØJSKASSE

Når det handler om netop effekten af Disability Management, er forskningsoversigten nedslående læsning. Baseret på de evalueringer, som forfatterne har gennemgået, er det nemlig ikke muligt at afgøre, hvilken forskel indsatserne gør, når det handler om at få en sygemeldt eller tilskadede medarbejder tilbage i arbejde.

Til gengæld giver evalueringerne en detaljeret beskrivelse af, hvad der kendetegner de enkelte programmer, og hvilken systematik der ligger bag Disability Management. Og her er der god inspiration at hente, også for danske virksomheder, mener ph.d.-studerende Ulrik Gensby, som er en af forfatterne bag forskningsoversigten:

"Fastholdelse er jo et emne, der er meget på dagsordenen i Danmark, og vi ved bl.a. fra SFI's undersøgelser af virksomheders sociale engagement, at det er et felt, hvor mange danske virksomheder gerne vil gøre en indsats og igangsætter mange konkrete initiativer. Men der mangler måske undertiden mere viden og systematik omkring det, og her kan Disability Management bidrage med nogle værktøjer," fortæller Ulrik Gensby.

FASTE PROCEDURER

Ulrik Gensby peger på en række elementer, der går igen i Disability Management-programmerne:

"For det første vil virksomhederne altid have en sygefraværspolitik, dvs. en fast procedure for, hvad der skal sættes i gang i virksomheden, når en person sygemeldes eller kommer til skade. Der vil også altid være en indsats rettet mod at tilpasse jobbet og det fysiske arbejdsmiljø til personen, når han eller hun vender tilbage", fortæller han.

Derudover går visse jobfunktioner igen: Virksomhederne har ofte ansat fysioterapeuter og/eller ergoterapeuter, der specifikt arbejder med sygemeldinger og arbejdsmiljø, fx ved at udrede den sygemeldtes funktionsevne og jobmuligheder og tilrette arbejdspladsen ud fra jobanalyse og helbredssituation. Der vil også ofte være en 'tilbage til arbejde-koordinator', som støtter lederen og HR med at holde snor i sagsforløbet, også efter personen er vendt tilbage til arbejdet.

BEDRE BRUG AF RESSOURCER

Mange af elementerne i Disability Management er ikke ukendte for danske virksomheder, men mere viden og en højere grad af systematisk sammenhæng i indsatserne kunne måske betyde, at virksomhederne udnyttede deres ressourcer bedre på fastholdelsesområdet, mener Ulrik Gensby.

"Selvom vi i Danmark har et stort offentligt apparat, der går i gang ved sygemeldinger, så er det væsentligt også at have fokus på arbejdsgiverens rolle. Fra politisk hold er der jo et ønske om at støtte tilbage til arbejde-initiativer, herunder arbejdspladsernes mulighed for at være mere aktive i processen, også mens medarbejderen er sygemeldt eller i tiden op til, de vender tilbage – og det forudsætter jo en diskussion af, hvilke udfordringer og barrierer de står overfor. Her kan en mere systematisk ledelsestilgang til hele fastholdelsesprocessen måske være vejen frem."

God seniorpolitik kræver gode metoder

Alt tyder på, at medarbejderne reagerer positivt på en aktiv seniorpolitik, viser SFI's årbog i virksomheders sociale engagement. Det, der mangler, er gode metoder og mere viden hos virksomhederne, siger LO-konsulent.

AF TRINE JØRGENSEN

Ellerbæk, L.S., V. Jakobsen, S. Jensen og H. Holt: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2012. SFI 12:35, ISBN: 978-87-7119-138-7. Kr. 180,-*

Virker det, når arbejdspladsen gør en indsats for at holde på seniormedarbejderne?

Svaret er ja – i hvert fald hvis man spørger medarbejderne. Det har SFI gjort: I den nyeste udgave af årbogen om virksomheders sociale engagement har forskerholdet sendt spørgeskemaer til godt 6000 ansatte på private og offentlige virksomheder og bl.a. spurgt dem om, hvordan de oplever sammenhængen mellem seniorpolitik og tilbagetrækningsalder på deres arbejdsplads.

Knap halvdelen af medarbejderne vurderer, at deres arbejdsplads ønsker at fastholde medarbejdere, der er fyldt 60 år. Og godt fire ud af ti medarbejdere, der selv har rundet de 50 år, oplever, at deres arbejdsplads gør en aktiv indsats for at holde på dem og andre i deres alder.

Sammenligner man de tal med medarbejdernes vurdering af, hvad den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder er på deres arbejdsplads, tegner der sig et klart og positivt mønster: hver fjerde medarbejder på arbejdspladser, der gør en indsats, fortæller, at deres kolleger venter, til de er 65 år med at gå på pension. På de arbejdspladser, hvor medarbejderne ikke oplever, at der bliver gjort et reelt forsøg på at holde på dem, er det kun godt en ud af ti, der angiver en så høj tilbagetrækningsalder.

BEDRE PRAKSIS

Tallene tyder altså på, at medarbejderne reagerer positivt på en aktiv seniorpolitik. Hvis det forholder sig sådan, hvori ligger udfordringen så, når det gælder om at få flere til at blive på arbejdsmarkedet?

"Den ligger simpelthen i, at virksomhederne skal lave flere tiltag på området," siger Christian Sølyst. Han er konsulent i LO og har fulgt arbejdet med rapporten som medlem af følgegruppen. Og ifølge ham er der ingen 'quick fix', når det gælder seniorpraksis:

"Der er ikke behov for markante ændringer i de lovgivningsmæssige rammer, og alle er enige om, at det er en god ide at gøre en indsats for at holde på seniormedarbejderne. Nu handler det om at finde de gode metoder og konkrete værktøjer, der fungerer for lige præcis den virksomhed – og om at udbrede den viden, der findes, så virksomhederne nemt kan finde løsninger."

I LO har man fx udviklet de såkaldte "Byggeklodser i en god seniorpolitik", som er elementer – fra de konkrete som seniorsamtaler eller ændret arbejdstid, til de overordnede som fælles afklaringsproces og anerkendelse – som kan bruges i virksomheder, der ønsker inspiration og viden til at arbejde med seniorpraksis.

Og emnet kan angribes fra mange vinkler, påpeger Christian Sølyst. Han fortæller:

"Som led i LO's arbejde med seniorpolitik kan jeg nævne et mindre håndværkerfirma med en del medarbejdere sidst i 50'erne ansat, som chefen gerne ville fastholde. Firmaet lavede en seniorpolitik for at fastholde seniorerne, og som led i den seniorpolitik brugte man aktivt seniorernes erfaringer til gavn for hele sjakket. Fx opdagede man, at hvis firmaet havde en senior til at ordne de sidste detaljer inden aflevering til kunden, så fik firmaet en mangelliste med meget færre punkter, hvilket jo betyder kroner og øre, også for svendene. På samme måde viste det sig at være en fordel, at nogle af de meget erfarne seniorer gerne ville køre servicevogne, for så kunne bygherren og arkitekten spørge dem til råds, og de kunne selv skaffe aftaler om ekstra opgaver. I det hele taget fandt man ud af på virksomheden, at kombinationen af en senior og en yngre var rigtig god. Andre steder er det ikke så meget opgaveorganiseringen, der skal ændres, men i stedet arbejdsmængden eller arbejdstiden der skal tilpasses."

Handicappedes hverdagsforhindringer under lup

En ny forløbsundersøgelse fra SFI skal belyse levevilkårene for mennesker med handicap, der dagligt møder samfundsbarrierer, som forhindrer dem i at deltage i samfundslivet på lige vilkår med andre. Formanden for Danske Handicaporganisationer, Stig Langvad, håber at kunne bruge resultatet til at skaffe folk med handicap bedre levevilkår.

AF JESPER MUNK JAKOBSEN

Når mennesker i kørestole skal rejse med tog, skal de meddele det 48 timer, inden toget afgår, og der er langt fra handicapvenlig adgang til alle danske togstationer.

Det er kun et eksempel på de barrierer, der møder folk med handicap i hverdagen i Danmark. "De mennesker har ikke mulighed for at rejse spontant som alle andre," siger formanden for Danske Handicaporganisationer, Stig Langvad. Han mener, det er vigtigt, at der bliver brugt ressourcer på en undersøgelse, der belyser disse barrierer.

FORLØBSUNDERSØGELSE AF HANDICAPPEDE

Stig Langvad får måske sit ønske opfyldt, når SFI tager hul på en ny, stor forløbsundersøgelse. Den skal belyse levevilkårene for mennesker med handicap, der dagligt møder samfundsbarrierer på arbejdet og i fritiden, som forhindrer dem i at deltage i samfundslivet på lige vilkår med andre.

Undersøgelsen består af et panel på 20.000 mennesker mellem 16-64 år, både med og uden handicap, hvilket giver en unik mulighed for at sammenligne de to gruppers levevilkår med hinanden. Da det er en forløbsundersøgelse, som følger de samme mennesker over tid, vil der i frem-

tiden være basis for at gentage undersøgelsen og belyse, om det er lykkedes at reducere barriererne.

Forløbsundersøgelsen tager udgangspunkt i den forståelse af handicap, der også kommer til udtryk i FN's Handicapkonvention: "Handicap består af barrierer, som mennesker med funktionsnedsættelse møder, når de forsøger at deltage i samfundet".

TRE TYPER SAMFUNDSBARRIERER

Togturen er kun en af de forhindringer, mennesker med handicap kan møde i hverdagen. Undersøgelsen vil se på fysiske barrierer som denne, men vil også kaste lys over kommunikative og holdningsmæssige barrierer.

De kommunikative barrierer kan eksempelvis være døves mulighed for tegnsprogstolkning, muligheden for at læse elektroniske bøger på internettet for mennesker med nedsat håndfunktion, eller at blinde kun kan læse 10 pct. af bøgerne på landets biblioteker. Stig Langvad mener, at de kommunikative barrierer er vigtige at nedbryde for at kunne inkludere mennesker med handicap i fællesskabet.

"Hvis samtalen på arbejdspladsen i frokostpausen falder på dagens nyheder eller en ny bog, kan den blinde ikke deltage i samtalen, fordi han ikke har haft muligheden for at orientere sig, og det udelukker den blindes mulighed for at deltage i fællesskabet på lige fod med andre," siger han og forklarer, at den blinde mands begrænsede mulighed for orientering også skaber holdningsmæssige barrierer.

"Folk kan jo begynde at tro, at han er mærkelig, når han ikke læser de samme bøger og ikke ser de samme film som dem. Han er ikke med på beatet og bliver derfor mindre interessant at snakke med, og den type barrierer skal vi have brudt ned," siger Stig Langvad.

HANDICAP I BØRNEBØGERNE

Forløbsundersøgelsen er første skridt i etableringen af et sammenhængende datagrundlag om handicapforskning, der kan gentages senere, således at det er muligt at følge udviklingen over tid. Dermed kan det undersøges om samfundsbarriererne for mennesker med handicap er blevet reduceret, eller om der er kommet nye forhindringer til.

Ifølge Stig Langvad bør den nye viden bruges af både organisationer, embedsmænd, politikere og undervisere i den daglige kamp for at få bedre levevilkår for mennesker med handicap. "Vi skal have den relevante viden om handicappede helt ind i klasseværelserne og ned i børnebøgerne. Vi skal have børnebøger om børn med handicap, så vi fra opvæksten får en præsentation af hinanden, der er meget mere kvalificeret," siger Stig Langvad, som glæder sig til, at arbejdet på rapporten er tilendebragt.

Undersøgelsen er finansieret af satspuljemidler og af Vanførefonden, og rapporten forventes at udkomme i oktober 2013.

Sociale klasser og social arv – stor ståhej for ingenting?

Hvorfor er vi i Danmark egentlig så optaget af at tale om og analysere den sociale ulighed, når nu den er så lille her i landet sammenlignet med de fleste andre lande i verden? Og giver det overhovedet mening at se på det danske samfund i et socialt ulighedsperspektiv og i den forbindelse at tale om Danmark som et klassesamfund? Ved vi ikke allerede nok – sådan at der ikke er behov for flere analyser, flere statistikker og mere forskning på dette område? Forfatteren til denne kronik er også medforfatter til bogen *Det danske klassesamfund*, og argumenterer her for, hvorfor et fokus på social ulighed og social arv fortsat har betydning.

KRONIKKEN

AF NIELS PLOUG,

medforfatter til bogen *Det danske klassesamfund* og direktør for personstatistik i Danmarks Statistik

Olsen, L., Ploug, N., Andersen, L., Juul, J.S.: *Det danske klassesamfund – et socialt Danmarksportræt*. Gyldendal 2012.

Danmark er et af verdens mest lige lande økonomisk og socialt samtidig med, at det også er et af verdens mest velstående lande. Alligevel er vi utroligt optaget af social ulighed, social arv, fattigdom og på det seneste også sociale klasser. Det er emner, der fylder godt op i den offentlige og den politiske debat og i vid udstrækning også på forskningsdagsordenen.

Når man har med udenlandske forskere, der kender til danske forhold at gøre, bliver man ofte spurgt om, hvorfor det er tilfældet.

Når man diskuterer med danske forskere, falder talen til tider på, om Danmark kan fortsætte med at have så stor økonomisk og social lighed, som det er tilfældet.

Og når man følger dele af den danske debat om disse emner, dukker spørgsmålet op, om det overhovedet giver mening at iagttage det danske samfund i et socialt ulighedsperspektiv.

DANSKE VÆRDIER I VELFÆRDSMODELLEN

Svaret på, hvorfor social ulighed fylder så relativt meget i den danske debat, tager afsæt i nogle historisk betingede grundlæggende danske værdier. Allerede i 1820 skrev Grundtvig i digtet 'Langt højere bjerge så vide på jord' en af de sætninger, der ofte fremføres som essensen af den danske velfærdsstat og det tilhørende danske skattesystem, nemlig 'da har i rigdom vi drevet det vidt, når få har for meget og færre for lidt'. Mange år senere blev dette grundsyn omsat politisk ved udviklingen af den danske velfærdsmodel, der på mange måder er en af de mest lighedsorienterede velfærdsmodeller i verden. Velfærdsmodellen skulle i første omgang give økonomisk sikkerhed ved indkomstbortfald i form af alderspension samt arbejdsløsheds- og sygedagpenge. Men senere blev det også et mål at skabe lige muligheder gennem uddannelsessystemet og at skabe muligheder for, at både mænd og kvinder kunne kombinere arbejds- og familieliv. Grundtvigs digt beskriver den positive version af småstatsdanske livssyn, mens den negative version mange år senere – i 1933 – skrev sig ind i litteraturen med Sandemoses formuleringen af Janteloven i bogen 'En flygtning krydser sit spor', hvor den danske lighedsmålsætning blev set som et konstant forsøg på at holde dem nede, der kunne være blevet til noget stort. 'Ved jorden at blive, det tjener os bedst' som Grundtvig også skrev i 'Langt højere bjerge...'. Så det korte svar til de udenlandske forskere er, at vi bare holder rigtigt meget af lighed i Danmark, og selv om uligheden er lille i en international sammenhæng, så synes vi, at selv en meget lille ulighed skal bekæmpes.

PRES FRA DET GLOBALE ARBEJDSMARKED

Et spørgsmål er så, om dette samfundssyn holder i den verden, vi lever i i dag. Et af de mest konkrete og afgørende

vigtige udtryk for det, der her kan kaldes 'den danske lighedsmålsætning', er faktisk ikke velfærdsstaten med alle dens overførselsindkomster og serviceydelser, men derimod den danske arbejdsmarkedsmodel. Denne model har dels medført en løndannelse, hvor forskellene mellem de højtloønnede og de lavtloønnede er ret lille set i et internationalt perspektiv, dels har den nok så vigtigt i relation

"DET ER BEMÆRKELSVÆRDIGT, AT DER PÅ TRODS AF MERE END 50 ÅR MED DEN VELUDVIKLEDE DANSKE VELFÆRDSSTAT STADIG ER FORSKELLE MED HENSYN TIL UDDANNELSE, ARBEJDSMILJØ, SYGDOM OG SUNDHED, SOM DET GIVER GOD MENING AT ANSKUE I ET KLASSE-PERSPEKTIV."

til spørgsmålet om social ulighed sikret, at der ikke findes et lavt kvalificeret lavtlønsarbejdsmarked som en del af det danske arbejdsmarked. Der findes ingen 30 kr. i timen-job, og der findes ingen 'working poor' blandt de danske lønmodtagere. I en tid hvor visse dele af forhandlingerne på arbejdsmarkedet og på konkrete arbejdspladser handler om, hvor meget man skal gå ned i løn, og hvor meget man samtidig skal gå op i arbejdstid, er det nærliggende at overveje – også for danske forskere – i hvilken udstrækning det betyder, at vi er ved vejs ende for en model, der har ydet et ikke uvæsentligt bidrag til den økonomiske og sociale lighed i Danmark, og nok så vigtigt hvilken model det så er, vi bevæger os hen imod. Grundtvig forsøgte at beskrive et positivt syn på tingene i det Danmark, der efter tabet af Norge var blevet en småstat. Den danske arbejdsmarkedsmodel har givet positive resultater i relation til social lighed i nationalstaten Danmark i tiden fra 2. Verdenskrig og frem. Spørgsmålet er, hvordan det vil gå danskerne efter nationalstaten i en verden med et globaliseret vare- og arbejdsmarked.

Når alt dette er sagt, kommer vi så til det tredje spørgsmål. Giver det overhovedet mening at se på, analysere og tale om det danske samfund – et af verdens mest lige samfund – i et socialt ulighedsperspektiv? Er det ikke bare – for at stjæle fra Shakespeare – 'stor ståhej for ingenting'?

Det er det selvfølgelig ikke.

Da jeg sammen med mine medforfattere gik i gang med at drøfte ideen om at skrive en bog om det danske klas-sesamfund, søgte jeg blandt meget andet gode råd hos en række udenlandske kolleger. Jeg fortalte om vores ide og formålet med bogen og bad om et godt råd. Det råd, jeg oftest fik, var 'lad vær', 'det giver ingen mening i det samfund, vi lever i i dag'. Det var blandt andet med det i bagagen, at jeg sammen med de andre forfattere gik i gang med projektet.

VI HAR STADIG SOCIALE KLASSE

Heldigvis viste de analyser, der blev gennemført som et væsentligt grundlag for bogen, at det kan give mening at anskue væsentlige samfundsmæssige og sociale problematikker i et 'klasseperspektiv'. Det er ikke overraskende, at der er indkomstmæssige forskelle mellem grupper i den danske befolkning. Men det er bemærkelsesværdigt, at der på trods af mere end 50 år med den veludviklede danske velfærdsstat stadig er forskelle med hensyn til uddannelse, arbejdsmiljø, sygdom og sundhed, som det giver god mening at anskue i et klasseperspektiv. På afgørende områder er livssituationen og hverdagslivet simpelt-hen forskelligt for borgerne i de forskellige sociale klasser. Og de statistiske analyser i bogen er netop suppleret med

beskrivelser af hverdagslivet i de forskellige sociale klas-ser. I forskningsmæssig sammenhæng ville man kalde det kvalitative analyser, og de giver et nok så interessant ind-blik i de afgørende forskelle, der kan være i de grundlæg-gende betingelser for folks livssituation i dagens Danmark. Betingelser som det må være vigtigt at have viden om og forstå, hvis man har en politisk målsætning om at ændre på de forhold, der kan føre til social ulighed med deraf følgende manglende arbejdsudbud, offentlig forsørgelse, marginalisering og fattigdom.

En ting er måske særlig bemærkelsesværdig, når man sammenligner klasseinddelingen i vores bog med tidligere forsøg. I midten af 1970'erne påbegyndte SFI arbejdet med de danske leveårsundersøgelser. I den forbindelse etablerede man fem socialgrupper, som blev anvendt til en kategorisering af den danske befolkning. Den lavest placerede socialgruppe – socialgruppe 5 – bestod af ufaglærte arbejdere. I vores 2012 klasseinddeling består den laveste gruppe – underklassen – af de 14 pct. af danskerne i aldersgruppen mellem 18 og 59 år, der er på langvarig offentlig forsørgelse. Det er sigende for et samfund, at det bevæger sig fra en situation, hvor de socialt dårligst stil-lede er ufaglærte arbejdere – men dog arbejdere – til en situation, hvor de er uden for arbejdsmarkedet som lang-varigt offentligt forsørgede. Mens det kan være et gode for den enkelte i underklassen, at den pågældende er sikret et forsørgelsesmæssigt grundlag, er det værd at overveje, om det er en succes for et samfund at være i en situation, hvor hver syvende i aldersgruppen mellem 18 og 59 år er uden for arbejdsmarkedet på offentlig forsørgelse.

Den slags er vigtig information, og derfor giver det også god mening at anskue det danske samfund i et socialt klasseperspektiv. Der er efterhånden meget forskning, der viser, at den udsatte sociale og økonomiske position, som personer i underklassen er i, går i arv til deres børn i den forstand, at der er langt flere børn af socialt dårligt stil-lede forældre, der klarer sig skidt i skolen og efterfølgende dårligt på arbejdsmarkedet.

NØDVENDIGT FOKUS PÅ SOCIAL ULIGHED OG SOCIAL ARV

Derfor giver det også god mening fortsat at sætte forsk-ningsmæssigt fokus på social ulighed og social arv. Vi ved meget, og de senere årtiers politiske reformer på dagin-stitutionsområdet bygger bl.a. på noget af det, vi ved – ligesom det aktuelle reformudspil på folkeskoleområdet gør det. Men der er også noget, vi ved mindre om, bl.a. hverdagslivet hos de familier og børn, som vi gerne vil gøre en indsats over for, og samspillet mellem disse familier og velfærdsstatens institutioner og professionelle.

Danmarks Statistik er ved at udvikle et system, der vil sikre en endnu bedre viden om indsatsen over for udsatte børn og unge, og den er den slags grundlæggende viden suppleret med en forskningsmæssig indsats, der kan føre til gennemførelsen af en vidensbaseret politik, der forhå-bentlig fremadrettet kan føre til en reduktion i rekrutterin-gen til underklassen.

SFI ser på årsagerne til social arv

Debatten om socialklasser og social arv er, som du kan læse i kronikken her i bladet, igen kommet på dagsordenen. Men hvordan placerer SFI's forskning sig i den debat? Forskningsdirektør Ole Gregersen fortæller her i et interview om et øget fokus på årsagerne bag sociale problemstillinger og på, hvad man kan gøre ved dem.

AF MADS ANDERSEN HØG

SFI har tidligere anvendt faste socialklasser og haft et specifikt forskningsprogram om social arv, men det bruger vi ikke mere – hvorfor ikke?

Det er rigtigt, at SFI er gået fra at lave de store, malende samfundsbeskrivelser til at lave en anden type analyser. Vores forskning er i dag i højere grad fokuseret på årsags-sammenhænge, altså at søge at forklare de udviklinger vi ser – eller mangel på samme.

Og så forsker vi mere og mere i det, man kan gøre noget ved. Vi har fx projekter der på forskellig vis kan bidrage til at belyse, hvad det egentlig er for mekanismer, der er på spil, når børn så at sige arver deres forældres sociale baggrund. Det vil sige, at vi ser på, hvad det er, der gør, at børns uddannelse, arbejdskarriere og livsforløb er så afhængig af, hvad det er for en familie, de vokser op i.

Kan du nævne nogle konkrete projekter?

Ja, vi har fx Generationsundersøgelsen, hvor vi har data på tre generationer. Her er der forskning i gang, hvis formål præcis er at sige noget om de overførselsmekanismer fra en generation til en anden, som er så vigtige for at kunne forstå, hvordan social arv fungerer.

Så har vi en lang række undersøgelser, som både er associeret til negativ social arv og til fattigdom: Hvad er det for nogle grupper, der havner i marginaliserede spor som fx hjemløse eller stofmisbrugere? Hvilken betydning har det for børn og unge at vokse op med omsorgssvigt? Og i forlængelse heraf: Hvilke indsatser virker over for omsorgssvigtede børn? Vi har stadig større fokus på, hvilken hjælp, der virker. Det er klart, at det giver et mere mikro-orienteret perspektiv end de bredere undersøgelser.

FORSKNINGSDIRECTØR OLE GREGERSEN

Hvad er fordele og ulemper ved sådan nogle store tværgående begreber som "klasser" eller "socialgrupper"?

Ja, de er først og fremmest egnede til en bred samfundsbeskrivelse. Og jeg synes bestemt, at det er relevant en gang imellem at trække sig lidt væk fra detaljerne i vægmaleriet til fordel for et lidt bredere perspektiv.

Socialgruppeinddelingen er en samling af indkomst, uddannelse og placering på arbejdsmarkedet. Men når vi kigger på mikro-analyser, så er det ofte mere hensigtsmæssigt, at de tre livsforhold indgår i analyserne hver for sig, end at man prøver at samle dem i ét begreb. Altså, hvilken betydning har fx uddannelse for en given problemstilling, osv.

En del af diskussionen handler om, hvorvidt man anskuer problemstillingerne bredt nok, eller om man kun ser på de mest udsatte. Tror du, at vi på SFI kommer til at overse nogle grupper, fordi vi er fokuseret på dem med allerstørst problemer?

Jeg synes ikke, det er helt rigtigt, at vi kun har fokus på de mest marginaliserede grupper. Vi har projekter, der handler om, hvad man kan gøre for at hjælpe nogle af de svagere elever bedre gennem skolen. Og det handler ikke kun om de allermest udsatte grupper – det handler om den svageste halvdel. Vi har også undersøgelser, der følger en fødselsårgang af børn – og det gælder jo dem alle, ligesom vi har undersøgelser af den ældre del af befolkningen, hvor fokus ikke kun er på dem med sociale problemer. Det gælder ofte også, når vi undersøger forskellige aspekter af livsvilkårene for personer med fysiske eller psykiske handicaps. Så er fokus ofte på dem alle og ikke kun på de svageste.

"Har du brug for at komme på toilettet, kære?"

Selvom både politikere og de ansatte på plejehjemmene har de bedste intentioner om at gøre måltiderne på plejehjemmene hyggelige for beboerne, lykkes det i mange tilfælde ikke. Flere og flere ældre på plejehjemmene er demente, og sosu-assistenterne er ikke fagligt klædt på til at leve op til intentionerne om det hyggelige måltid.

AF JOURNALIST KIRSTEN HOLM-PETERSEN

Når en ansat på et plejehjem under et måltid med beboerne med høj røst spørger en af de ældre, om hun har brug for at gå på toilettet, så ændrer måltidet sig fra en hyggelig og omsorgsgivende stund til at være et sted, hvor de ældre føler sig udstillet.

Det siger antropolog og forsker på SFI, Jens Kofod, hvis forskningsbidrag "At skabe en fællesskabsfølelse via måltidet på plejehjemmene" netop er publiceret i *Food Culture Society*, et internationalt forskningstidsskrift om måltidets betydning.

"De ældre på landets plejehjem mødes af en forventning om, at de skal være aktive omkring måltidet. At de skal tale med ved bordet og være sociale. Og selvfølgelig er der plejehjem,

hvor de ansatte er fantastiske til at få det til at lykkes.

Men ud af de 60

måltider, jeg overværede, var det de færreste, hvor det virkeligt fungerede. Ofte talte de ansatte hen over hovedet på de ældre, og i nogle grelle tilfælde talte de ansatte direkte

om beboernes bleer eller toiletbesøg. Det var ubehageligt at være vidne til," siger Jens Kofod.

STRUKTURELLE BARRIERER

Jens Kofod ønsker med sin forskning ikke at kritisere de enkelte sosu-assistenters, der arbejder på plejehjemmene. Hans ønske er derimod at få de politikere i tale – på Christiansborg og i kommunerne – der er ansvarlige for, at forventningerne til, hvad de ansatte skal udføre omkring måltiderne, ikke kan indfris.

"Der er et mål med måltiderne, der i sidste ende udspringer af Servicelovens formuleringer om hjælp til selvhjælp. De ansatte ser deres opgave som dem, der skal sætte gang i en samtale omkring bordet. Og opgaven bliver også at skabe en fællesskabsfølelse og en følelse af hygge blandt beboerne. Der tages overhovedet ikke højde for, at tre fjerdedele af beboerne på et plejehjem i dag lider af en eller anden grad af demens, hvorfor opgaven bliver meget svær, ja i nogle tilfælde næsten umulig," siger Jens Kofod.

FORLEGNE BEBOERE

Forskningen omkring måltidet på plejehjemmet omfatter et feltstudie, hvor Jens Kofod har overværet 60 måltider og en lang række mere uformelle kaffestunder på en række forskellige plejehjem i og omkring København samt interviewet både beboere, pårørende og ansatte.

Observationerne og interviewene viste, at måltidet ofte langt fra var det hyggelige mødested, som ligger i intentionerne fra både politikere og plejehjemsledere. En del beboere fortalte, at de følte sig forlegne ved det fælles bord og iblandt forlod det, så hurtigt som de kunne, efter endt måltid. Mange ansatte fortalte om frustrationer, når det mislykkedes for dem at drage beboerne ind i hyggelige samtaler omkring måltidet. "Hun bruger plejehjemmet alt for meget som et hotel", som en af de ansatte sagde. Jens Kofod observerede, at de ansatte forsøgte at påtage sig en værtsrolle ved måltiderne – og at de udtrykte skuffelse, når beboerne ikke opførte sig som høflige gæster.

"Igen vil det være alt for nemt bare at kritisere sosu-assistenterne. De mangler pædagogiske færdigheder i deres uddannelse til at håndtere, at beboerne ser anderledes ud i dag end de gjorde for 20 år siden. Måltidet er en pædagogisk øvelse, som de ikke er klædt særligt godt på til," siger Jens Kofod.

LEVE-BO-MILJØER ER FORÆLDEDE

Som om det ikke er nok, har Jens Kofod også i sine studier af de danske plejehjem observeret, at indretningen i de leve bo-miljøer, som mange plejehjem er bygget op omkring, understøtter tidligere tiders beboersammensætning, ikke virkeligheden på dagens plejehjem.

"Der er en disharmoni både i intentioner og byggestil, som også viser sig under måltidet. Det er dét, jeg gerne vil fortælle de ansvarlige politikere," siger Jens Kofod.

"EN DEL BEBOERE FORTALTE, AT DE FØLTE SIG FORLEGNE VED DET FÆLLES BORD OG IBLANDT FORLOD DET, SÅ HURTIGT SOM DE KUNNE, EFTER ENDT MÅLTID."

Vi forholder os undvigende til fænomenerne racisme og diskrimination

Vi danskere er ikke meget for at erkende, at der finder racisme og diskrimination sted både i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Derfor bliver vores talen om og måde at forholde os til fænomenerne også diffus og distancerende. Det afdækker SFI i disse år i det enestående europæiske forskningssamarbejde Tolerance, som er finansieret af EU og med en løbende dialog med vigtige aktører i de enkelte lande.

AF JOURNALIST KIRSTEN HOLM-PETERSEN

Det er endnu forholdsvis nyt at forske i, hvordan europæeres forståelse af begreberne racisme og diskrimination viser sig – direkte og indirekte – i vores sprog og handle-måder. Men nu er SFI med i et forskningssamarbejde, der tæller europæiske lande som Tyskland, Portugal, Spanien og England. Og hele processen er unik. Den tæller både litteratur- og policystudier, casestudier, interviews og workshops med myndigheder, NGO'er, andre vigtige aktører og en række anbefalinger til EU, særligt på uddannelsesområdet og arbejdsmarkedet.

Anbefalingerne sendes efter planen til EU i begyndelsen af det nye år. Og så er tre års tværnational forskning slut for denne gang...

Forskningsprojektets fokus – at undersøge, hvilke ideer og *fortællinger*, der er omkring racisme og diskrimination – bliver uddybet af seniorforsker Tina Gudrun Jensen fra SFI.

"Racisme og diskrimination italesættes kun sjældent i den offentlige debat, og når det sker, er det oftest i forbindelse med nazisme, apartheid og racediskrimination mod sorte i USA. Det spændende ved dette projekt har været, at vi har vendt blikket mod andre fænomener. Vi har set på, hvordan forskelle italesættes, altså hvordan forskellige identiteter bliver fremstillet i sproget og i den måde, vi forholder os til hinanden på. Vi har også set på, hvordan lovgivningen forholder sig til racisme og diskrimination, og om den overhovedet gør det. Det siger nemlig noget om, hvordan vi i Danmark forholder os til forskelligheder," siger Tina Gudrun Jensen.

STYRET AF LIGHESIDELOGI

Projektet gik i gang 1. marts 2010. Efter første fase med at danne sig et overblik over eksisterende litteratur og politikker udførte de fire forskere, der er tilknyttet projektet –

Tina Gudrun Jensen, Mette Kirstine Tørslev, Kathrine Vitus og Kristina Weibel – en række casestudier: en medieanalyse af medier og islam – altså en analyse af, hvordan islam repræsenteres i en række danske medier, et casestudie fra folkeskolen, et casestudie om østeuropæeres forhold på det danske arbejdsmarked, og endelig et casestudie om forholdene for unge med anden baggrund end dansk eller vestlig, der gerne vil ind på arbejdsmarkedet i Danmark.

"Gennemgående for vores studier har været, at der er meget lidt fokus på de her emner ude omkring. Det har noget at gøre med, at vi i Danmark er styret af en lighedsideologi om, at vi alle sammen er ens, og der ikke er forskel på den måde, vi behandles. Diskrimination bliver på den måde noget subtilt. Noget med diskrete negative forventninger og fordomme, som etniske minoriteter ikke desto mindre hele tiden konfronteres med og må forholde sig til, når de søger arbejde eller er under uddannelse. Vores studier viser også, at de fleste af os nedtoner, at racisme og diskrimination skulle finde sted. Og at hvis vi er nødt til at erkende, at det finder sted, så lægger vi skylden på enkelte individer, ikke på hverdagspraksisser i det brede fællesskab eller samfundets institutioner," siger Tina Gudrun Jensen.

FRUGTBAR DIALOG MED PRAKTIKERE

SFI har gennem hele forløbet haft en tæt dialog med praktikere på området – altså både politikere på lokalt niveau og regeringsniveau, NGO'er, etniske minoritetsorganisationer, fagforeninger og aktører på uddannelsesområdet. Dialogen har omfattet interviews og workshops af to omgange – senest i september, hvor deltagerne blev præsenteret for resultaterne fra de tre casestudier om arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet og drøftede forslag til anbefalinger til EU.

"Der har været et formidlingskrav i projektet, som vi blandt andet har opfyldt via dialogen med praktikerne. Samtidig har vi haft nogle yderst frugtbare diskussioner med de forskellige aktører, både om vores resultater og om, hvad der er af anbefalinger på uddannelses- og beskæftigelsesområdet," siger Tina Gudrun Jensen.

En af deltagerne på begge workshops i september var Rawnak Natour Svendsen, der er konsulent i Taskforce Inklusion i Københavns Kommunes beskæftigelses- og integrationsforvaltning.

"Det spændende for mig var, at alle perspektiver

var med i diskussionerne, både lokalperspektivet, kommunen, ministeriet og organisationerne. Det spændende var også den nye vinkel, altså hvorfor vi ikke taler om diskrimination. Hvad er det, der gør, at folk går forbi den her dagsorden? Det blev meget klart sat op i punktform, at folk nægter at tale om det her i Danmark. Jeg blev bekræftet i, at der skal mere til end kampagner, nemlig fokus på området via en national strategi og politik for diskrimination og ligebehandling," siger Rawnak Natour Svendsen.

FÆLLES OPLEVELSER

Rawnak Natour Svendsens input bliver nu sammen med input fra de øvrige deltagere i de to workshops og de tre casestudier om arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet samles til papiret "Fremtidens integrations- og antiracismepolitik", hvor SFI-forskerne i lighed med forskningskollegerne i de øvrige deltagende lande kommer med en række anbefalinger til EU.

"Vores proces har vist, at det her område er forsømt. Og workshopdeltagerne gav udtryk for, at der skulle mere

fokus på det. Et sted at starte er at lave nogle målinger, som kan støtte de antagelser, vi har fundet, om udbredelsen af problemer," siger Tina Gudrun Jensen.

Selv om trådene i de forskellige projekter først samles i EU, har Tina Gudrun Jensen en klar fornemmelse af, hvad der rører sig i de seks andre lande, der er med i projektet.

"Det sjove er, at vi faktisk har ret meget til fælles med de øvrige lande. I alle landene er der en antagelse om, at diskrimination og racisme ikke rigtigt eksisterer. Der er samtidig en fælles oplevelse af, at der ikke rigtigt eksisterer et professionelt og officielt sprog for at tale om hverdagslig og institutionel racisme eller diskrimination," siger Tina Gudrun Jensen.

"DET HAR NOGET AT GØRE MED, AT VI I DANMARK ER STYRET AF EN LIGHEDSIDELOGI OM, AT VI ALLE SAMMEN ER ENS, OG DER IKKE ER FORSKEL PÅ DEN MÅDE, VI BEHANDLES."

Lighedsideologi skjuler diskrimination i folkeskolen

Når lærerne og skolelederne siger, at alle skoleelever skal behandles ens, får tosprogede elever den opfattelse, at de skal være ligesom de andre. At være forskellig fra flertallet bliver dermed et problem. Samtidig mangler der et fælles sprog om forskelsbehandling i skolen, viser SFI's forskere i et casestudie om diskrimination og racisme i folkeskolen.

AF JOURNALIST KIRSTEN HOLM-PETERSEN

Formålet med casestudiet, der er en del af Toleranceprojektet, var klart: At få professionelle på skoleområdet til at udtale sig om, hvordan de forstår og sætter ord på spørgsmål og oplevelser omkring racisme og diskrimination. SFI's forskere har interviewet skolelærere, skoleledere, repræsentanter for lokale og nationale myndigheder og danske NGO'er.

Konklusionerne er også klare: Den første er, at der blandt de interviewede er en generel tøven over for overhovedet at tale om diskrimination og racisme. Ifølge forskerne ligger det i klar forlængelse af, at der i det sidste årti har været en total mangel på interesse for det, de kalder multikulturel og anti-racistisk pædagogik. Den måde, man som lærer løser udfordringerne med de etniske minoritetslevers forskellighed, er ved at konstruere nogle sproglige stereotyper, der i lærernes optik er ikke-diskriminerende. Nogle af de tosprogede elever omtales som "problemer", nogle "mangler kompetencer", nogle "mangler støtte fra forældre", og nogle er "muslimer".

En anden konklusion er, at både skolelærere og -ledere er enige om, at alle elever har bedst af at blive behandlet ens. På den måde, siger forskerne, bliver kampen mod diskrimination "opløst i farveblinde initiativer for demokrati og medborgerskab".

Men dette efterlader ikke plads til at tale om diskrimination – selv ikke når emner som lige rettigheder kommer op. Det indikerer – siger forskerne – at der ikke bare mangler et legitimt sprog om diskrimination. Der mangler også anerkendelse af, at der mangler et legitimt sprog om diskrimination, som kan indfange, hvad der sker i hverdagslige møder mellem befolkningsgrupper og inden for institutioner.

"For at ændre på dette skal man både i lovgivningen og i undervisningen sætte ord på oplevelser med og måder at håndtere og forebygge racisme og diskrimination. Det vil kræve et sprog, der inkluderer subjektive oplevelser af racisme og diskrimination," siger Kathrine Vitus, en af Toleranceprojektets fire forskere.

Østarbejdere i dansk 'ingenmandsland' er sårbare over for diskrimination

Måden, vi taler om borgere fra de østeuropæiske EU-lande, der er i Danmark for at arbejde, er med til at marginalisere dem. Det viser SFI's casestudie om østarbejdere i Danmark.

"Den dominerende diskurs eller fortælling om østarbejdere i Danmark bliver nok, at det lidt er deres egen skyld, hvis de ikke bliver integreret. De kommer midlertidigt, de rejser igen, og de holder sig for sig selv. De ord, der bruges om dem – fx at de er flokdyr eller nomader – er med til at forstærke dette billede," siger Kristina Weibel, en af SFI-forskerne bag EU-projektet Tolerance.

Som de øvrige casestudier i Tolerance-projektet har formålet med at sætte fokus på østarbejdere i Danmark været at se på, *hvordan* spørgsmål om diskrimination opfattes og italesættes i relation til denne gruppe af migranter. Forskerne har talt med danske fagforeninger, med polske NGO'er i Danmark, med Integrationsministeriet, eksperter og lokale myndigheder, der arbejder med integration.

Studiet viser, at østarbejdere i Danmark udgør en særlig migrantgruppe. Deres status som EU borgere og opfattel-

sen af dem som mere eller mindre midlertidige migranter gør, at de er i risiko for at falde mellem to stole. Fordi de på en og samme tid er alles og ingens ansvar, havner de i en form for ingenmandsland, hvor de er potentielt sårbare over for racisme og diskrimination. Polske NGO'er, der har stor berøring med østarbejdere på kortere eller længere ophold i Danmark, taler om, at arbejderne føler sig som andenrangsborgere i landet.

På den anden side mener de interviewede danske myndigheder ikke, at der kan tales om strukturel diskrimination over for østarbejdere i Danmark. Mange af de interviewede er godt nok enige i, at østarbejderne har dårlige arbejdsforhold i Danmark, og at de polske arbejdere blev udnyttet på arbejdsmarkedet – SFI-forskerne hørte sågar udtrykket "moderne slaveri". Men de fleste interviewede tøvede med at betragte det som diskrimination. I stedet forklarede de det med lavere kvalifikationer, lavere anciennitet og manglende viden hos østarbejderne selv om, hvordan det danske arbejdsmarked fungerer.

"På den måde kan man sige, at der foregår en form for verbal kamp om retten til at definere virkeligheden, og hvad der er på spil i spørgsmålet om østarbejderne på det danske arbejdsmarked," siger Kristina Weibel.

Er det diskrimination – eller er de bare overfølsomme?

Unge med minoritetsbaggrund, der bakser med at komme ind på arbejdsmarkedet, taler om hverdagsracisme. De professionelle omkring dem undgår ordet racisme, og nogle kalder de unge overfølsomme. SFI's casestudie afdækker det, de kalder en kamp om fortællingen om minoritetsungdommen.

Unge med minoritetsbaggrund og de professionelle aktører – hvad enten det er gadeplansmedarbejdere, lokale myndigheder eller Integrationsministeriet – har vidt forskellige opfattelser af, hvorfor minoritetsunge har svært ved at få fodfæste på arbejdsmarkedet. De unge oplever samtidig, at de har valget mellem pest eller kolera, når de føler sig diskriminerede.

Det viser det casestudie, som SFI's forskere har lavet om beskæftigelsesmuligheder for etniske minoritetsunge i Danmark, som en del af Tolerance-projektet – et studie, der som de øvrige casestudier går ud på at undersøge, *hvordan* diskriminationen og racismen viser sig i de ord, der bruges, og i det udtalte.

Først det, forskerne kalder "kampen om fortællingen".

"Folk, der arbejder med minoritetsunge og arbejdsmarkedet, er ambivalente over for, hvad der foregår. Ja, det kan godt være, at han ikke får svar, fordi han hedder Muhammed. Men hvis skyld er det egentlig? Sådan sagde nogle af de professionelle, der blev interviewet. Mange fejede på forskellige måder ordet diskrimination til side. De unge derimod taler om racisme, som de oplever i hverdagens møde med etniske danskere i form af negative for-

ventninger og fordomme, der bliver en barriere for, at de unge kan få job," siger seniorforsker Tina Gudrun Jensen fra Tolerance-projektet.

På den måde ligger majoritetsfortællingen meget godt på linje med det, der også viser sig i Tolerance-projektets øvrige casestudier, nemlig at vi i Danmark har meget svært ved at tale om racisme og diskrimination.

DE TRÆFFER ET VALG

De unge selv, der altså har en anden fortælling om deres erfaringer, gør firkantet formuleret et af to. Enten påtager de sig at kæmpe videre for at vise, at de er bedre end de etniske danskere – de kæmper med Tina Gudrun Jensens ord "10 pct. mere". Eller også siger de, at "det gider vi ikke være med til", og så tager de omgivelsernes marginalisering på sig og begynder måske ovenikøbet at bidrage til den, fx gennem kriminalitet.

"På den måde bliver det for de unge et valg mellem pest eller kolera. Den første gruppe vil passe fint ind i majoritetsfortællingen – se, der er ingen diskrimination, det går dem jo fint. Den anden gruppe taber i kraft af deres marginalisering," siger Tina Gudrun Jensen.

Ulykkerne i stalden starter i hjemmet

Dyreværnssager i landbruget skyldes ofte en længere negativ spiral af personlige problemer for landmanden på gården. Det viser en forskningsrapport fra SFI, som er finansieret af Fødevarestyrelsen.

AF JESPER MUNK JAKOBSEN

Dyr og menneskers velbefindende på de danske landbrugsbedrifter går hånd i hånd, viser ny forskning fra SFI. Landmænd, som bliver dømt i dyreværnssager, har øget risiko for også at være ramt af dårlig økonomi, psykiske problemer eller at have et familiemedlem, som er ramt af sygdom.

Rapporten viser, at de risikofaktorer hænger sammen og fungerer som en negativ spiral. Er landmanden for eksempel ramt af psykiske problemer som depression, stress eller angst, er der risiko for, at det kan afføde et dårligt økonomisk resultat. Det kan samtidig have konsekvenser for familien og øge presset på ægteskabet og risikoen for skilsmisse.

Rapporten begrundet det med, at landbruget skal ses som en samlet enhed, hvor landbrugsdyrene, landmændene og familien er tæt forbundne, og derfor oplever både heste, grise, kone og børn de dårlige konsekvenser, når bondegården ikke er i balance.

Rapporten er lavet af ph.d.-studerende Stefan Bastholm Andrade og er baseret på kvalitative interviews og kvantitative registerudtræk for det samlede antal af landmænd i perioden 2000-2008. Tallene viser, at antallet af landmænd, som er dømt i dyreværnssager, er svagt stigende, men kun udgør 0,5 promille af de samlede danske landbrugsbedrifter.

KONSULENTER LEGER PSYKOLOGER

Chefkonsulent for svinerådgivningen i Gefion Marlene Sparre Ibsen arbejder til daglig med landmænd, som ønsker rådgivning til forbedring af svineproduktionen. Gefion rådgiver blandt andet svineavlerne om optimering af produktionsresultater, planlægning af avl og reproduktion og udfører staldtjek omkring opfyldning af krav til dyrevelfærd.

"Vi oplever, at det ikke altid er tilstrækkeligt at løse problemerne ude ved dyrene, fordi hovedproblemet kan

ligge hos landmanden selv," fortæller Marlene Sparre Ibsen.

For at undersøge det tager hun på besøg hos landmanden for at danne sig et indtryk af situationen. Hun snakker både med landmanden selv og med familien, de ansatte samt andre tilknyttede kontaktpersoner for at høre, om de har oplevet en ændret adfærd hos landmanden. Det kan være, de ansatte har oplevet, at de er blevet behandlet anderledes, end de plejer, at revisoren synes, at landmanden har været svær at få fat i på det seneste, eller at landmanden har glemt at købe foder ind til grisene.

"Vi taler med de personer, som til daglig er i kontakt med landmanden for at få en fornemmelse af, om landmanden har tabt det store overblik. Selvom vi rådgiver om, hvad der kan gøres bedre ude i stalden, undersøger vi også, hvad der kan gøres bedre for landmanden selv, fordi det kan være den væsentligste årsag til, at det ikke går godt ude i stalden," siger Marlene Sparre Ibsen og forklarer, at de er opmærksomme på, at landmanden muligvis har brug for en psykolog for at redde bedriften.

Den løsning er landmændene knap så imødekomende over for. Rapporten peger på, at landmandens skepsis kan skyldes, at landbruget er bundet af gamle traditioner og normer og bygger på, at man som landmand klarer problemerne selv og derfor ikke tager imod psykologisk hjælp. Den virkelighed møder rådgivningskonsulenterne på Gefion også, når de ude hos deres kunder.

"Landmændene går ofte helt i baglås, når vi prøver at overbevise dem om, at de skal kontakte en psykolog. Derfor bliver det i stedet os, der kommer vi til at lege psykologer, når vi forsøger at forklare dem, at problemerne i stalden og underskuddet på resultatopgørelsen muligvis skyldes, at kaptajnen på skuden har tabt overblikket," siger Marlene Sparre Ibsen.

FINANSKRISEN SKÆRPER OPMÆRKSOMHEDEN

Rapporten viser, at landmænd med dårlig økonomi er i risiko for ende i en negativ spiral, og finanskrisen har ligesom i så mange andre erhverv også været hård ved landbruget og trækker fortsat tydelige spor efter sig. Gitte Hansen, svinekonsulent for Gefion fortæller, at landbruget har kørt med gennemsnitligt underskud i seks år i træk, og det betyder, at flere landsbrugsbedrifter er lukningstruede. Derfor er konsulenterne på Gefion i disse år ekstra opmærksomme på de landmænd, som har trange kår, fordi de ved, at økonomiske pres kan udvikle sig til et psykisk pres.

"Det er altafgørende, at landmanden ikke bliver psykisk ustabil. Hvis en landmand lukker sin bedrift, mister han ikke kun sin arbejdsplads og identitet, men også sit hjem. Det betyder, familien, som har boet hele deres liv på gården, skal flytte. Børnene skal flytte skole, og konen mister sit netværk omkring sig, og de konsekvenser presser landmanden endnu mere," siger Gitte Hansen og fortæller, at det økonomiske pres ofte betyder, at landmanden er nødt til at arbejde yderligere oveni en arbejdsuge, som i forvejen er længere end 37 timer. Derfor holder konsulenterne på Gefion særligt øje med landmændene, som i disse år går gennem nogle hårde tider.

"Vi har set beviser på, at pressede situationer kan udvikle sig til, at kæden lige så stille hopper af, og landmanden begynder at sortere arbejdsopgaver fra. Det kan gå ud over helbredet på både ham selv, hans familie og de dyr, som han lever af," siger Gitte Hansen.

GPS i traktoren og legetøj til grisene

Teknologi, lovgivning, migration og specialisering – de fire historiske tendenser fra industrialiseringens opblomstring i 1800-tallet flytter fortsat levekårene i det danske landbrug i 2012.

AF JESPER MUNK JAKOBSEN

Andrade, S.B: Levekår i dansk landbrug. Analyse af sammenhænge mellem risikofaktorer og dyreværnsager i landbruget fra 2000 til 2008. SFI 12:29, ISBN: 978-87-7119-128-8, kr. 170,-

Traktorerne kan pløje markenerne af sig selv ved hjælp af et GPS-system, og grisene ude i stalden har som følge af lovgivning fået legetøj i form af træklodser i kæder, som er fastgjort til en stang.

Udviklingen inden for landbruget har skubbet livet på gården i en ny retning, og hvis man vil overleve og tjene penge, må man følge med nøje med udviklingen. Det mener planteavlser Niels Peder Christensen, der overtog sin fars gård nær Ringsted og startede som landmand i 1978.

"Det gamle billede af en gård, hvor der både er køer, der laver mælk, grise som bliver slagtet, og høns som lægger æg, ser vi ikke mere. Hvis man skal tjene penge som landmand i dag, er man nødt til at specialisere sin produktion," siger Niels Peder Christensen.

Den rutinerede landmand har oplevet, at markedet har rykket sig, og madvarerne er blevet billigere, og det betyder, at landmændene i dag skal have flere enheder end tidligere for at kunne holde driften kørende.

"Nogen vælger at sige – jeg producerer griseører, og så producerer de 30-kilos grise, mens andre kun producerer 100 kilos grise. I dag handler det om at finde den ene ting, som du er god til, og så producere meget af det," forklarer Niels Peder Christensen.

SFI-rapporten *Levekår i dansk landbrug* viser, at der er blevet færre landmænd og færre landbrugsbedrifter, fordi de enkelte produktioner bliver større, og den teknologiske udvikling har gjort produktionen mere effektiviseret.

Rapporten viser, at der i dag kun er 2 procent af den danske befolkning beskæftiget inden for landbruget, hvilket er det laveste nogensinde.

Ligeledes kan man se udviklingen i antallet af landbrugsbedrifter, som er blevet næsten halveret i de sidste tyve år fra 76.978 i 1990 til 42.099 i 2010.

HVEM KENDER EN LANDMAND?

Rapporten peger også på, at den massive afvandring fra land til by, som har fundet sted siden 1800-tallet stadig er en tendens, som påvirker landbruget. Danskerne flytter fra Udkants-Danmark og ind til byerne for at få et arbejde eller tage sig en uddannelse og mister mere og mere den lokale relation til landbruget.

Den udvikling har øget den kulturelle kløft mellem land og by, og derfor ved de færreste danskere, hvordan det er at være landmand i dag, mener Niels Peder Christensen.

"For 30 år siden havde alle mennesker en onkel eller en tante med tilknytning til landbruget. Det har de ikke mere, og det betyder, at ingen kommer ud og ser, hvordan det foregår ude på et moderne landbrug," siger han. Afstanden er blevet for stor, og derfor kommer historierne om landbruget oftere til at handle om dyreværnsager og miljøforurening, fordi det er blevet nemmere at relatere til," slutter Niels Peder Christensen.

Unge har brug for et trygt rum at forlade

Smækkede døre, hævede stemmer, sårende beskyldninger: Livet med en teenager kan være vanskeligt, men giv ikke slip. Ny forskning fra SFI tyder på, at familier med en høj grad af nærhed og samvær også har de gladeste teenagere, konflikter eller ej. Unge har brug for et trygt rum at øve sig i, før de flytter hjemmefra, mener landsstyremedlem i Ungdommens Røde Kors, Amalie Sondorp Utzon – for der er mange valg, der skal træffes i et moderne ungdomsliv.

AF TRINE JØRGENSEN

"Frigørelsen fra dine forældre er svær uanset hvad – om du bor i Gentofte eller Brønshøj, eller om du kommer fra en kaotisk familie eller en kernefamilie med faste midt-dagsaftaler. Men jeg tror, det bliver sværere, hvis du ikke føler, du har noget rum, hvor det er okay at være dig. Og der er hjemmet jo en base, der fylder ekstremt meget for alle."

Sådan siger Amalie Sondorp Utzon, landsstyremedlem i Ungdommens Røde Kors. Med sine 21 år har hun stadig sin egen overgang fra ung til voksen i frisk erindring. Den foregik uden de store dramaer i en velfungerende kernefamilie, og måske netop derfor valgte Amalie tidligt at engagere sig i frivilligt arbejde blandt unge med en anden baggrund: Først i spejderbevægelsen og sidenhen i Ungdommens Røde Kors, der med sine ca. 4000 aktive frivillige er Danmarks største humanitære organisation for udsatte børn og unge. Ferielejre, lektiecafeer og rådgivning er blandt de mange aktiviteter, URK driver.

"Uanset hvor fantastiske dine forældre har været, har de jo en bestemt måde at forstå dig på, og hvis man gerne vil forstå sig selv anderledes og skabe en forandring i sit liv, så tror jeg, det er godt at møde andre voksne eller som her unge frivillige, som kan rumme dig på den måde, som du ønsker at fremstille dig selv," fortæller Amalie. "Det er det, vi bl.a. arbejder med i Ungdommens Røde Kors."

NÆRHED GIVER GLADE TEENAGERE

Amalie og de unge, hun har kontakt med, navigerer i et følsomt felt: Den store teenagers løsrivelse fra sine forældre, med alt hvad det kan trække med sig af konflikter og identitetskriser. Det er et felt, der interesserer og fascinerer sociolog Karen Margrethe Dahl, der i disse år arbejder på en ph.d. i samarbejde mellem Københavns Universitet og SFI.

Karen Margrethe Dahl bruger bl.a. data fra SFI's store undersøgelse *Børn og Unge i Danmark* fra 2010 til at undersøge sammenhængen mellem på den ene side, hvordan de unges familie er sammen i hverdagen, og hvilke regler og normer der styrer deres samvær, og på den anden side, hvor glade de unge er for deres liv. Hun bygger analysen på oplysninger om ca. 1500 unge på henholdsvis 15 og 19 år, der i undersøgelsen fortalte om deres hverdag, skolegang, familieforhold, fritid, helbred, venskaber, trivsel og meget andet.

"Min foreløbige analyse tyder på, at de unge, der har den højeste grad af nærhed med deres familie – målt på hverdagsting som at spise aftensmad sammen, og at ens forældre ved, hvor man skal hen, når man går ud – også er de unge, der har den største grad af livstilfredshed," fortæller Karen Margrethe Dahl. "Det har altså stor betydning for de unge, at de har en base, og at der er en tryghed og struktur omkring dem i hverdagen."

TRYGGE BASER OG UANEDE VALGMULIGHEDER

Netop den sammenhæng – jo mere nærhed, jo gladere teenagere – er interessant, mener Karen Margrethe Dahl, for den strider på sin vis mod den herskende forståelse af, hvordan man håndterer livet med en teenager:

"I Danmark støder man jo ofte på en norm om, at forældrene skal træde et skridt tilbage, når børnene bliver omkring de 15 år, og lade de unge gøre sig deres egne erfaringer. Der er måske en ide om, at den unge skal frigøres fra de uligheder og begrænsninger, der kan ligge i, at man er afhængig af sin familie," siger Karen Margrethe Dahl. "Men mine resultater tyder på, at selv i et samfund som det danske, hvor vi værdsætter den individuelle frihed så højt, har familien stadig kolossal betydning som den trygge base, der giver platformen for at gå ud i verden."

Den pointe kan Amalie Sondorp Utzon godt genkende. For hende handler det ikke mindst om at få støtte til de mange valg, man som ung står overfor:

"Der er jo uanede mængder af valg i vores liv. Du kan blive uddannet til hvad du har lyst, og vi er ekstremt mobile. Du kan flytte til Aalborg eller London, eller hvad du vil. Det kan faktisk godt være rigtigt svært, og jo tidligere man føler, man skal træffe vigtige valg, jo mere guidning har man brug for. Fx starter det med at vælge studieretning for nogen jo allerede i gymnasiet – og det føles som et vigtigt valg! Og lige der er forældrene eller voksne i det hele taget vanvittigt vigtige," fortæller hun.

Og hvordan kan forældrene bedst hjælpe i den situation? Amalie giver et bud:

"Som ung har man brug for at vide, at det er okay at være i tvivl, og at ens valg skal føles rigtigt for en selv og ikke alle mulige andre. Ens forældre skal skabe rummet til den tvivl og den frustration, der følger med det. Også selvom det kan være svært."

Et nydelsesfuldt 'time out'

De unges druk afspejler nutidens forbrugermentalitet, hvor nydelse er i centrum. Hvis man er impulsiv og lever i nuet, drikker man typisk mere. Det viser ny forskning fra SFI.

AF METTE ROIKJER

Ottosen, M.H.: 15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra femte dataindsamling af forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. SFI 12:30, ISBN: 978-87-7119-130-1. Kr. 340,-

Tør du risikere noget for at have det sjovt? Handler du impulsivt uden at tænke på i morgen? Lytter du til hjertet frem for hovedet? I så fald er det sandsynligt, at du også drikker mere end dine klassekammerater. Det viser en ny undersøgelse fra SFI.

"Der er en stærk sammenhæng mellem de unges værdiorientering og deres rusmiddelforbrug. Det, vi kalder 'nutidig hedonisme', handler om at være orienteret mod nuet og opsøge nydelse," forklarer SFI-forsker Jeanette Østergaard, som er i gang med flere forskningsprojekter om unge og alkohol.

VI LEVER FOR OPLEVELSERNE

Her og nu-indstillingen til livet hænger sammen med det forbrugssamfund, vi lever i. I forbrugssamfundet er de basale behov opfyldt. Derfor forbruger man ikke for at overleve, men for at opleve, vurderer Jeanette Østergaard: "I forbrugssamfundet kan vi opsøge nydelse uden skyld, nydelsen er nærmest opfattet som en ret," siger hun.

Efter en lang og travl uge med skole, lektier og fritidsarbejde virker fredagens fest som et tiltrængt afbræk, hvor de unge kan slappe af og have det sjovt uden at tænke på i morgen.

DISCIPLINERET DRUK

Selvom festerne er de unges "time out", er der ikke nødvendigvis en modsætning mellem festlighederne og det at være disciplineret og komme op i skole om morgenen. Når de unge begynder at drikke, er det en kontrolleret form for nydelse. Den er afgrænset i tid og rum.

"Man kan forstå det ved, at festerne er et sted, hvor de unge lærer de såkaldte kontrollerede nydelsesøjeblikke," forklarer Jeanette Østergaard.

VOKSENFRI ZONE

For de 15-årige er det typisk privatfester, som udgør rummet for nydelse. Over halvdelen (53 pct.) af undersøgelsens unge går til privatfest mindst 1-2 gange om måneden. Privatfesterne foregår som oftest i forældrenes dagligstue.

"Alkoholen er med til at forvandle de voksnes stue til de unges eget rum," fortæller Jeanette Østergaard.

Til lyden af høj musik og med en drink i begge hænder kan de unge for første gang være fri for de voksnes regler. Til privatfester opdager den unge, hvor mange øl og lakridsshots, der skal indenbords, før det vælter op igen. Men også selve nydelsen og det at kunne eksperimentere med sin berusede personlighed er vigtigt for de unge, forklarer forskeren.

MANGE FESTER, FLERE VENNER

Undersøgelsen viser samtidig, at vennerne har en betydning: "Når vi spørger ind til de unges rusmiddelforbrug, finder vi også ud af, at det sociale spiller en stor rolle. Hvor mange venner man har, og hvor ofte man er sammen med dem, er afgørende for den unges forbrug af rusmidler," fortæller Jeanette Østergaard. "De unges alkoholbrug er socialt forankret i de unges netværk," konkluderer hun.

Ved at feste og drikke viser man sin forpligtelse over for vennerne. Når man fester, udvider man samtidig sit sociale netværk – især med nye venner af modsatte køn. Festerne fungerer som eksklusive og intense oplevelser, som de indviede har tilfælles.

"På den ene side er der den konkrete værdiorientering om, at man ønsker at leve i nuet og løbe en risiko og opsøge det med at have det sjovt. Men på den anden side gør man det ikke alene, man gør det sammen med sine venner. Og vennerne er også med til at præge den her værdiorientering. Der er et fælles mål om at leve i nuet," pointerer Jeanette Østergaard.

SFI'S BØRNEFORLØBSUNDERSØGELSE

Jeanette Østergaard har i samarbejde med Luna K. Andersen kigget på unges brug af rusmidler. Undersøgelsen er en del af SFI's Børneforløbsundersøgelse (BFU). Her har man fulgt 6.000 danske børn siden deres fødsel i 1995. Den seneste rapport gør status på de 15-åriges hverdagsliv og udfordringer.

Ny undersøgelse om folkeskolen

Vi vil bryde den sociale arv. Vi vil have verdens bedste folkeskole. Vi vil have, at 95 pct. af de unge gennemfører en ungdomsuddannelse. Men hvordan? En ny SFI-undersøgelse skal se nærmere på sammenhængen mellem lærernes baggrund, deres forskellige måder at undervise på, og elevernes faglige præstationer.

AF METTE ROIKJER

Hvordan ruster man de unge bedst muligt til et kommende arbejdsliv? Hvordan sikrer man, at folkeskoleeleverne lærer mest muligt? Og hvordan skaber man de bedste rammer for elever med social svag familiebaggrund?

Dette skal en ny SFI-undersøgelse finde ud af. Med professor Søren C. Winter i spidsen vil man kigge på, hvordan lærernes baggrund og deres forskellige måder at undervise på kan påvirke elevernes faglige præstationer.

DER MANGLER FORSKNING PÅ OMRÅDET

"Der er en stor udfordring i at få flere unge til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Derfor er det afgørende at gøre undervisningen i folkeskolen bedre. Men der forligger meget lidt viden om, hvilke former for undervisning, der er bedst til at ruste eleverne fagligt," fortæller Søren C. Winter.

"Der mangler især dansk forskning. Det er ikke sikkert, at man uden videre kan overføre forskningsresultater fra udlandet til Danmark. De danske elever møder op med nogle andre forudsætninger end elever i andre lande. Fx er de danske mindre autoritetstro end i andre lande. Derfor er det ikke sikkert, at danske elever reagerer på samme måde som elever i Singapore eller Finland."

MANGE FAKTORER KAN PÅVIRKE

"Helt overordnet vil vi finde ud af, hvordan undervisningen foregår hos de lærere, som opnår gode faglige resultater for deres elever," forklarer forskeren.

Men der er mange forhold, der kan have betydning for, hvordan eleverne klarer sig fagligt. Derfor vil forskerne både kigge på lærernes kompetencer og ressourcer, omfanget af undervisning, forskellige undervisningsformer og læringsstile, det sociale miljø i klasserne og elevernes lektielæsning.

HVORDAN BRYDES DEN SOCIALE ARV?

Elevers faglige præstationer afhænger ikke kun af skolen, men også af deres familiebaggrund. En af folkeskolens store udfordringer er at bryde den sociale arv.

"Den sociale arv er klart et stort problem. Sammenlignet med en del andre lande er vi i Danmark ikke særligt gode til at løfte de socialt svage elever fagligt," fortæller Søren C. Winter. "Man er nødt til at sætte ind over for netop disse elever, fordi det typisk er dem, som senere dropper du af deres ungdomsuddannelse."

Et af undersøgelsens mål er at finde ud af, hvilke undervisningsformer, der er bedst for elever med henholdsvis svag og stærk social baggrund. "Fx har vi i en tidligere undersøgelse set, at man opnår bedre resultater med de svage elever på de skoler, hvor faglærerne for den enkelte klasse arbejder sammen i klasseteams. Vi vil derfor bl.a. gå mere i dybden med, hvad lærersamarbejde betyder for elevernes faglige præstationer."

ANBEFALINGER TIL MINISTEREN

Undersøgelsen er bestilt af Ministeriet for Børn og Undervisning for Skolerådets Formandskab og ledes af professor Søren C. Winter sammen med professor Vibeke Lehmann Nielsen. Resultaterne bliver offentliggjort sidst i april 2013 i en rapport. Den skal indgå i de anbefalinger, som Skolerådets Formandskab udarbejder til Ministeren for Børn og Undervisning.

Undersøgelsen sammenholder surveydata fra lærere og elever om lærerne og deres undervisning med oplysninger om elevernes karakterer ved 9. klasses afgangsprøve og deres sociale baggrund. Disse data er indsamlet under SFI's forskningsprojekt om "Skoleledelse, undervisning og elevpræstationer".

Denne statistiske undersøgelse kombineres med en kvalitativ undersøgelse af seks udvalgte skoler, som gennemføres af professor Per Fibæk Laursen fra DPU. Her er lærere blevet interviewet og deres undervisning observeret.